

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ
ōṃ namō bhagavatē vāsudēvāya

maharṣi vēdavyāsapraṇītaṃ śrīmadbhāgavatamahāpurāṇam
॥ pañcamaskandhē caturdaśō'dhyāyaḥ ॥

This document has been prepared by
Sunder Kidāmbi
with the blessings of
śrī raṅgarāmānuja mahādēśikan
His Holiness śrīmad āṇḍavan śrīraṅgam

śrīḥ

śrīmatē rāmānujāya namaḥ

śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ

ōṃ namō bhagavatē vāsudēvāya

śrīmadbhāgavatamahāpurāṇam

॥ pañcamaskandhē caturdaśō'dhyāyaḥ ॥

sa hōvāca

ya ēṣa dēhātmamānināṃ sattvādiguṇaviśēṣa -
vikalpitakuśalākuśalasamavahāravinirmitavividha -
dēhāvalibhirviyōgasamṃyōgādyanādisamśārānu -
bhavasya dvārabhūtēna ṣaḍindriyavargēṇa tasmin
durgādhvavadasugamē'dhvanyāpatita īśvarasya bhagavatō
viṣṇōrvaśavartinyā māyayā jīvalōkō'yaṃ yathā
vaṇiksārthō'rthaparaḥ svadēhaniṣpāditakarmānubhavaḥ
śmaśānavadaśivatamāyāṃ samśārāṭavyāṃ gatō nādyāpi
viphalabahupratiyōgēhastattāpōpaśamanīṃ hariguru -
caraṇāravindamadhukarānupadavīmavarundhē yasyāmu ha
vā ētē ṣaḍindriyanāmānaḥ karmaṇā dasyava ēva tē ॥ 1 ॥

tadyathā puruṣasya dhanam yatkiñciddharmaupayikaṃ
bahu kṛcchrādhigataṃ sākṣātparamapuruṣārādhana -
lakṣaṇō yō'sau dharmastaṃ tu sāmparāya udāharanti |
taddharmyaṃ dhanam darśanasparśanaśravaṇāsvādanāva -
ghrāṇasaṅkalpavyavasāyagrāhagrāmyōpabhōgēna
kunāthasyājītātmanō yathā sārthasya vilumpanti ॥ 2 ॥

atha ca yatra kauṭumbikā dārāpatyādayō nāmnā karmaṇā
vṛkasṛgālā ēvānicchatō'pi kadaryasya kuṭumbina
uraṇakavatsaṃrakṣyamāṇaṃ miṣatō'pi haranti || 3 ||

yathā hyanuvatsaraṃ kṛṣyamāṇamapyadagdhabījaṃ kṣētraṃ
punarēvāvapanakālē gulmatṛṇavīrudbhīrgahvaramiva
bhavatyēvamēva gṛhāśramaḥ karmakṣētraṃ yasmin na hi
karmāṇyutsīdanti yadayaṃ kāmakaraṇḍa ēṣa āvasathaḥ || 4 ||

tatra gatō daṃśamaśakasamāpasadairmanujaiḥ śalabha -
śakuntataskaramūṣakādibhiruparudhyamānabahiḥprāṇaḥ
kvacitparivartamānō'sminnadhvanyavidyākāmakarmabhi -
ruparaktamanasānupapannārthaṃ naralōkaṃ gandharva -
nagaramupapannamiti mithyādrṣṭīranupaśyati || 5 ||

tatra ca kvacidātapōdakanibhān viṣayānupadhāvati
pānabhōjanavyavāyādivyasanalōlupaḥ || 6 ||

kvaciccāśēśadōṣaṇiṣadanaṃ purīṣaviśēṣaṃ
tadvarṇaguṇanīrmitamatiḥ suvarṇamupādītsatyagni -
kāmakātara ivōlmukapīśācam || 7 ||

atha kadācinnivāsapānīyadraviṇādyanēkātmō -
pajīvanābhīnivēśa ētasyāṃ saṃsārāṭavyāmitastataḥ
paridhāvati || 8 ||

kvacicca vātyaupamyayā pramadayā'rōhamārōpita -
statkālarajasā rajanībhūta ivāsādhumaryādō
rajasvalākṣō'pi digdēvatā atirajasvalamatirna
vijānāti || 9 ||

kvacitsakṛdāvagataviṣayavaitathyaḥ svayaṃ
parābhidyānēna vibhramṣītasmtistayaiva
marīcitōyaprāyāṃstānēvābhidhāvati || 10 ||

kvacidulūkajhillīsvanavadatiparuṣarabhasāṭōpaṃ
pratyakṣaṃ parōkṣaṃ vā ripurājakulanirbhartsitēnā -
tivyathitakarṇamūlahṛdayaḥ || 11 ||

sa yadā dugdhapūrvasukṛtastadā kāraskarakākatuṇḍā -
dyapuṇyadrūmalatāviṣōdapānavadubhayārthaśūnya -
draviṇāñjīvanmṛtān svayaṃ jīvan mriyamāṇa
upadhāvati || 12 ||

ēkadāsatprasaṅgānnikṛtamatirvyudakasrōtaḥ skhalanava -
dubhayatō'pi duḥkhaḍaṃ pākhaṇḍamabhiyāti || 13 ||

yadā tu parabādhayāndha ātmanē nōpanamati tadā hi
pitṛputrabarhiṣmataḥ pitṛputrān vā sa khalu
bhakṣayati || 14 ||

kvacidāsādyā gṛhaṃ dāvavatpriyārthavidhurama -
sukhōdarkaṃ śōkāgninā dahyamānō bhṛśaṃ
nirvēdamupagacchati || 15 ||

kvacitkālaviṣamitarājakularakṣasāpahṛtapriyatama -
dhanāsuḥ pramṛtaka iva vigatajīvalakṣaṇa āstē || 16 ||

kadācinmanōrathōpagatapitṛpitāmahādyasatsaditi
svapnanirvṛtilakṣaṇamanubhavati || 17 ||

*kvacidgrhāśramakarmacōdanātibharagiri -
mārurukṣamāṇō lōkavyasanakarṣitamāṇḥ
kaṇṭakaśarkarākṣētram praviśanniva sīdati || 18 ||*

*kvacicca duḥsahēna kāyābhyantaravahninā grhītasāraḥ
svakuṭumbāya krudhyati || 19 ||*

*sa ēva punarnidrājagaragrhitō'ndhē tamasi magnaḥ
śūnyāraṇya iva śētē nānyatkiñcana vēda śava
ivāpaviddhaḥ || 20 ||*

*kadācidbhagnamānadamṣṭrō durjanadandaśūkairalabdha -
nidrākṣaṇō vyathitahrdayēnānukṣīyamāṇavijñā -
nō'ndhakūpē'ndhavatpatati || 21 ||*

*karhi sma citkāmamadhulavān vicinvaṇ yadā
paradāraparadravyāṇyavarundhānō rājñā svāmibhirvā
nihataḥ patatyapārē nirayē || 22 ||*

*atha ca tasmādubhayathāpi hi karmāsminnātmanaḥ
saṃsārāvapanamudāharanti || 23 ||*

*muktastatō yadi bandhāddēvadatta upācchinatti
tasmādapi viṣṇumitra ityanavasthitiḥ || 24 ||*

*kvacicca śītavātādyanēkādhidaivikabhautikā -
tmīyānāṃ daśānāṃ pratinivāraṇē'kalpō
durantacintayā viṣaṇṇa āstē || 25 ||*

kvacinmithō vyavaharan yatkiñciddhanamanyēbhyō
vā kākīṇikāmātramapyapaharan yatkiñcidvā
vidvēśamēti vittaśāṭhyāt || 26 ||

adhvanyamuṣminnima upasargāstathā sukhaduḥkha -
rāgadvēṣabhayābhimānapramādōnmādaśōkamōhalōbha -
mātsaryērṣyāvamānakṣutpipāsādhivyādhijanma -
jarāmarañādayaḥ || 27 ||

kvāpi dēvamāyayā striyā bhujalatōpagūḍhaḥ praskanna -
vivēkavijñānō yadvihāragṛhārambhākulahṛdaya -
stadāśrayāvasaktasutaduhitṛkalatrabhāṣitāvalōka -
vicēṣṭitāpahṛtahṛdaya ātmānamajitātmāpārē'ndhē
tamasi prahiṇōti || 28 ||

kadācidīśvarasya bhagavatō viṣṇōścakrātparamāṇvādi
dviparārdhāpavargakālōpalakṣaṇātparivartitēna vayasā
raṁhasā harata ābrahmatṛṇastambādīnāṁ bhūtānā -
manimiṣatō miṣatāṁ vitrastahṛdayastamēvēśvaraṁ
kālacakranijāyudhaṁ sākṣādbhagavantāṁ yajñapurūṣamanā -
dṛtya pākhaṇḍadēvatāḥ kaṅkagṛdhrabakavaṭaprāyā
āryasamayaparihṛtāḥ sāṅkētyēnābhidhattē || 29 ||

yadā pākhaṇḍibhirātmavañcitaistairuruvañcitō
brahmakulaṁ samāvasaṁstēṣāṁ śīlamupanayanādi
śrautas-mārtakarmānuṣṭhānēna bhagavatō yajña -
purūṣasyārāadhanamēva tadarōcayan sūdrakulaṁ bhajatē
nigamācārē'suddhitō yasya mithunībhāvaḥ kuṭumbabharaṇaṁ
yathā vānarajātēḥ || 30 ||

tatrāpi niravarōdhaḥ svairēṇa viharannatikṛpaṇabuddhi -
 ranyōnyamukhanirīkṣaṇādinā grāmyakarmaṇaiva
 vismṛtakālāvadhiḥ || 31 ||

kvaciddrumavadaihikārthēṣu grhēṣu raṁsyan yathā
 vānaraḥ sutadāravatsalō vyavāyakṣaṇaḥ || 32 ||

ēvamadhvanyavarundhānō mṛtyugajabhayāttamasi
 girikandaraprāyē || 33 ||

kvacicchītavātādyanēkadaivikabhautikātmīyānām
 duḥkhānām pratinivāraṇē'kalpō durantaviṣayaviṣaṇṇa
 āstē || 34 ||

kvacinmithō vyavaharan yatkiñciddhanamupayāti
 vittaśāṭhyēna || 35 ||

kvacitkṣīṇadhanaḥ śayyāsanāśanādyupabhōgavihīnō
 yāvadapratilabdhamanōrathōpagatādānē'vasitamati -
 statastatō'vamānādīni janādabhilabhatē || 36 ||

ēvaṁ vittavyatiṣaṅgavivṛddhavairānubandhō'pi
 pūrvavāsanayā mitha udvahatyathāpavahati || 37 ||

ētasmin saṁsārādhvani nānāklēśōpasargabādhita
 āpannavipannō yatra yastamu ha vāvētarastatra
 viśṛjya jātaṁ jātamupādāya śōcanmuhyanbibhya -
 dvivadan krandan saṁhr̥ṣyan gāyannahyamānaḥ
 sādhuvarjitō naivāvartatē'dyāpi yata ārabdha
 ēṣa naralōkasārthō yamadhvanaḥ pāramupadiśanti || 38 ||

yadidaṃ yōgānuśāsanam na vā ētadavarundhatē
 yannyastadaṇḍā munaya upaśamaśīlā uparatātmānaḥ
 samavagacchanti || 39 ||

yadapi digibhajayinō yajvinō yē vai rājarṣayaḥ kiṃ tu
 param mṛdhē śayīrannasyāmēva mamēyamiti kṛtavairānu -
 bandhāyām visṛjya svayamupasaṃhṛtāḥ || 40 ||

karmavallīmavalambya tata āpadaḥ kathañcinnarakādvimuktaḥ
 punarapyēvaṃ saṃsārādhvani vartamānō naralōkasārtha -
 mupayāti ēvamuparigatō'pi || 41 ||

tasyēdamupagāyanti —
 ārṣabhasyēha rājarṣērmanasāpi mahātmanah |
 nānuvartmārhati nṛpō makṣikēva garutmataḥ || 42 ||

yō dustyajān dārasutān suhṛdrājyaṃ
 hṛdisprśaḥ |
 jahau yuvaiva malavaduttamaślōkaōnēḥ || 43 ||

yō dustyajān kṣitisutasvajanārthadārān
 prārthyām śriyaṃ suravaraiḥ sadayāvalōkām |
 naicchannṛpastaducitaṃ mahatām madhudviṭ
 sēvānuraktamanasāmabhavō'pi phalguḥ || 44 ||

yajñāya dharmapatayē vidhinaipuṇāya
 yōgāya sāṅkhyasīrasē prakṛtiśvarāya |
 nārāyaṇāya harayē nama ityudāraṃ
 hāsyān mṛgatvamapi yaḥ samudājahāra || 45 ||

ya idaṃ bhāgavatasabhājitāvadātaguṇakarmanō
rājarṣērbharatasyānucaritaṃ svastyayanamāyusyaṃ
dhanyaṃ yaśasyaṃ svargyāpavargyaṃ vānuśṛṇō -
tyākhyāsyatyabhinandati ca sarvā ēvāśiṣa
ātmana āśāstē na kāñcana parata iti || 46 ||

|| iti śrīmadbhāgavatē mahāpurāṇē pāramahaṃsyāṃ saṃhitāyāṃ
pañcamaskandhē bharatōpākhyānē pārōkṣyavivaraṇaṃ nāma
caturdaśō'dhyāyaḥ ||